

A „Vasárnapi Ujság“ hetenként egyszer egy nagy negyedréti iven jelenik meg. —
 Előfizetési díj július—decemberig azaz : 6 hónapra Buda-Pesten házhoz

küldve vagy postai úton a „Politikai újdonságokkal“ együtt csupán csak 3 ft pp. — Az előfizetési díj a „Vasárnapi Ujság“ kiadó-hivatalához (egyetemetutca 4. sz.) bérmentve utasítandó.

Valahány ház, annyi szokás.

Elbeszélés

JÓKAI MÓRTÓL.

(Folytatás.)

Az ember olyan, hogy a jóból is megunja a sokat; ezt a mondást ugyan nem a magunk-forma szegény emberek találták fel, a kiknek csak a roszból jutott untig-való; hanem mi csak úgy másokon messziről teszszük ezt a tapasztalást; a mire azt szokás mondani : „nézd csak, hogy nem fér a bőrébe!“ „nézd csak, hogy nem tud hová lenni dicsőségében!“

Csarekoff ur udvarában soha sem találták szerit-számát a gyönyörűségnek; a vendég nem is tuczat-számra, de százával lakott nála, ott nem ittak, hanem usztak a borban, ott nem verkedtek lakomázás közben, hanem csak agyonütögették egymást, ott nemcsak ölelgették a szép lányokat, hanem multság végével kihajigálták őket az ablakon, vagy meggyújtották rajtuk az öltözetet, úgy hagyták elfutni, ott a ki leült kártyázni, egy ülő helyében elvesztette apai-anyai jussát, egész a rajta levő ingéig, egész a még ezután születendő legutolsó jobbágyáig, s ha zivataros volt az idő, és nem lehetett medvékre vadászni, akkor kiültek a gavallérok az ablakokba s onnan a legkényelmesebb lesből lövöldöztek az azon járó-kelekre.

Mindennap valami új, valami hallatlan tréfát kellett kitálatni, melly a vendég urak kedvét új pezsgésbe hozza; az ilyen hosszú tél idején az ember úgy sem tudja mivel tölteni a veszedelmes időt; a fővárosi tánczvigalmak, dáridók, az egyforma, felpiperézett estélyek, sakjátékok, wisztasztalok, és a legcsikorgóbb hidegben gyakorlott katonai parádék mind nagyon elkoptatott multságok voltak már az ifju Oroszország inyének; ezuttal föltevén magában Csarekoff, hogy a falusi multságokkal jobban fogja azokat pótolni, s naponkint igen eleven tanubizonyosságait adta leleményességének.

Vadászatok, tűzijátékok, lakomák, párbajok mind csak mellesleges dolgok voltak, apró fogadások, hogy kinek a feleségét lehetne elszöktetni a jelenlevők közül? tartoztak a csekélységek közé, ha valaki megsokallta már a tivornyát és megszökött, s a többiek aztán rajta mentek, rágyújtották a házat, ez is csak együgyü tréfa volt; hanem a legjobb multság, mellyet Csarekoff ur vendégei számára tartogatott, csak ezután következett még; azzal legutoljára biztatta őket, az fogja bekoronázni a többit.

A farsangi hetek egyik szent vasárnapján az egész uri társaság meglátogatta a falusi templomot.

Talán valami szent ihlet szállotta meg őket, s eljöttek felszaporodott bűneiket meggyónni?

Talán észrevették, hogy illendő a szent dolgokról is meg-

emlékezni, illő, hogy a kik az ördögnek emeltek egy nagy oltárt, az Istennek is gyujtsanak meg egy kicsiny szál gyertyát?

Vagy tán a rendes szokásnak kívántak eleget tenni, hogy a midőn majd Szentpétervárott a vallási rendet szigorúan tartó czár számon kéri eltöltött napjaikat, elmondhassák : „Istenesen éltünk, templomban is voltunk?“

Épen semmi gondjuk sem volt nekik mindezekre : a vidám jókedvű urak csupán azért látogatták meg a falusi templomot farsang utolsó vasárnapján, mert ilyenkor van együtt a hajadonok szépe, java; itt lehet felettük szemlét tartani, termeteiket, arcaikat bírálgatni, szemérmes elpirulásaikban gyönyörködni, bájaikban válogatni.

S nem félnek ezek az emberek azoktól a komoly áhitatos szent arcoktól, a mik ihlett fenséggel néznek le rájuk mindenünnen? nem félnek tőle, hogy az a Megváltó, ki egykor a jeruzsálemi főtemplom csarnokából kiüzte a kufárokat és zsibárusokat, újra megjelen előttük testben, s elhajtja szent hajléka alól azokat, kik vétkezni jöttek oda, a hová más vétkeiktől menekülni siet.

Nem érezték ők Isten közellétét. Fenhargon beszéltek, láthatólag nevettek az ájtatos sóhajtások helyén, mintha övék volna a napok hosszú rende; pedig ki tudja, nem volna-e jó hallgatniok azt a szót : *kyrie eleison!* és melleiket megütni, mondván : ámen, ámen! ki tudja van-e mindazok számára, kik itt tréfálnak Istennel, csak egy új következő nap jegyezve a jövendők könyvében? ki tudja, nem a legközelebbi órák egyike lesz-e az, mellynek ütésére meg kell jelenniök a minden uraknak ura előtt?

Ki gondolt volna mostan erre? a szép orosz hajadonok vi-selete olly igéző; lefesteni is érdemes. Hajfürteik két széles tekeresbe vannak fonva, tarka selyem szalagokkal, mind a kettőt hátra engedik csüngni; magas gyöngyös párta fogja körül homlokaikat mintegy korona alakban, mellyről kétfelől színes szíronyok lebegnek, karcsu derekaikat feszes vállfüző szorítja, mellyet keresztben hosszában aranyos pánt-himzések ékesítenek, azonfelül van a kaftánka, nyuszt vagy kék rókaprémmel, azt a tarka öv szorítja körül, tenyéryni pálmavirágokkal melly egész térdig csügg a sok ránczba szedett kurta viganóra. Az oroszok büszkesége az, hogy leányaik cifrán járjanak, s az orosz paraszt inkább a legszükségesebb marháját nélkülözi, mint az új szalagokat leánya hajában.

Ám a látványok szépe csak ezután kezdődött meg.

A mint a pópák elénekelték melodiás rhythmusaikat, jött tizenkét ifju pár az oltár elé; szép fiatal szüzek völegényeikkel, kiket ott az Isten szolgája szertartásos pompával összeadott, összekötve kezeiket az örök frigy szalagjával; hogy soha el ne szakítsa azt a halálon kívül semmi, beterítve a béke kárpítjával,

hogy úgy legyenek megoltalmazva minden háborúság ellen; a násznagyok és nyoszolyó asszonyok buzát hintettek reájuk, hogy úgy hulljon fejükre minden áldás.

A legszebb volt a szép ifju menyasszonyok között egy karcu, sugártermetű hajadon, a tehetős patakmlonár leánya Malika; illett természetére a selyem és himvarrás, illett méltóságteljes arczához az a gyöngyös párta, melyet nem érdemtelenül viselt a környék legszebb leánya. A legszebb leány a legjobb leány is volt; ellene senki nem mondhatott semmi rosszat, még az irigység is kénytelen volt őt dicsérni.

De ki is választá számára apja, a patakmlonár, a szerencsét; délczeg, derék termetű ifju legény járult a menyasszony mellett, kinek zsinóros dolmányáról még az idegen is megtudhatja, hogy ez a méltóságos ur belső inasa; az udvarból való ember. Nagy szerencse ám az egy leánynak.

Milyen jó dolga lesz már Malikának, mondogatják a nyoszolyó asszonyok; az ura mindennap hordhat neki haza a nagy dárídókból *körömfaladékat*, *) még majd bort is iszik, s ha üresen megy valahová a hintó, még bele is ülhet. Szakácsok, kocsisok s más egyéb nagy urak fognak beszélgetni vele, s nem hajtják robotra, mikor ur dolga van. Cselédek nem ütik, kutyák meg nem ugatják az uri udvarban; sőt még tán a méltóságos urnak is szemébe talál tűnni, s még még is szólítja. . . . Ilyen nagy szerencse nem mindenkinek jut.

(Folytatjuk.)

Rajzolatok a magyar nemzet művelődésének történetéből.

(Folytatás.)

3. Kereskedés.

Elődeink minden nem-bajnoki munkát szolgáinak tartottak, természetes tehát, hogy ők nyerekedésre *kereskedést nem ühettek*. Azon felül a *belkereskedésnek* nem is lehetett tárgya; hiszen az anyaföldön kívül mindnyájoknak birtoka csak ménes- és gulyából állott, ezek pedig az egyszerűen élő magyaroknak családi szükségait kielégítették. A *külkereskedést* meg lehetlenné tette ismeretes szakadatlan hadjáratuk; ők majd egész Európával szembeszállottak, mi a külföldi kereskedőknek, ha lettek volna is köztök vállalkozók, végkép elzárta utját a magyar földre.

Mindezen való történetek ellenére, jelenkorunk hajlandó úgy okoskodni, hogy eleinknek kellett némi külkereskedést üzniök; mert e hadakozó népnek elkerülhetlen szüksége volt vasra, rézre s több éfélékre, mit a magyarok saját szorgalmok által nem vettek a természet kebléből. Azonban ezen termékeket épen úgy szerezhették meg őseink külföldön fegyvereik ereje által, mint egyéb műipari czikkeket. Csak Géza hadvezér idejéből, midőn a fegyveres kirohanások már szüneteztek, maradt fel bizonyos emléke az ilyenmü zsenge törekvésnek; mert ő volt az első, ki honfiai a külfölddel üzendő cserékereskedésre buzdította.

Körülményeinkből fejlett ki, hogy a királyság és összes iparunk majdnem egy időben kaptak lábra hazánkban. *Belkereskedésünk* már a 11-ik században is (1000—1114) élesztetett a törvények rendeletei és a kormány cselekvősége által. Kezünkbe vevén az akkor keletkezett monostoroknak alapító leveleit, mint e részbeni tudomásunknak nevezetes forrását, olvassuk belőlök, hogy a *vásárok* az apátságok és káptalanokhoz tartozó helységekből már rendszerint megtartattak. A pécsvári apátság helységeiben hetenkint kétszer, u. m. vasárnap és szerdán tartatott hetivásár. Ily vásári jogot nyert a zalavári apátság is Berend és Zalár helységeiben. Ilyent a nyitrai káptalan is uradalmaiban. Néhol azonban már *országos vásárok* is tartattak. Nem ütközünk meg rajta, ha olvassuk, hogy *csaknem az egész belkereskedés már ekkor is zsidók és izmaeliták kezében volt*. Innen legott két baj harapódzott el a vásárokon, u. m. csalás és lopott jószágok áruba bocsátása, melly visszaélések elhárítása végett oly intézkedések tétettek, mellyek e részben az

adásvevést is megnehezítették. A család akadályozása végett I-ső Béla szabályozta az áruk mérlegét és árát, és a vásárokat vasárnapról (tán vallási tekintetből is) szombattra tette át; így a zsidók nem részesülhettek benne. Továbbá László és Kálmán alatt, hogy a lopás gátoltassék, eltiltá a törvény a vásárlást piaczon és vásáron kívül, s itt is nagyobb értékű tárgyak csak bíró és vámszedő előtt valának eladhatók. A ló- és ökörréli kereskedés, főképp az ország határszélén, még szigorubbant tiltatott. Ha keresztény és zsidó egymásnak annyit hitelezett, mennyit 2—3 rabszolgának becsára tett, a törvény parancsa szerint, ez csak az adós részéről zálogadás mellett és keresztény meg zsidó tanuk jelenlétében történhetett; ha pedig a kölcsönadott összeg még nagyobb volt, akkor írásba kellett foglalni a pénz mennyiségét és a tanuk neveit, s ezt mindkét félnek megpecsételnie. Keresztény és zsidó csak tanuk előtt vásárolhattak egymástól, azonfelül a vett dolog oklevélben leírandó s a tanuk megnevezendők valának, az irat pedig mind a keresztény, mind a zsidó pecsétével megerősítették.

A kereskedésben minden értéket a *pénz* képvisel, és ezen köz-csereértékre is kiterjesztették első királyaink figyelmeket. Sz. István veretett ugyan utolsó éveiben pénzt, de az csekély mennyisége miatt a kereskedés szükségletének még nem felelt; I-ső Béla pedig a nálunk akkor nagyobb mennyiségben forgott görög aranyak szerint határozta meg az új pénz értékét.

E zsenge *kereskedésnek tárgyát* mi tehetette egyéb, mint élelem- és ruhaneműek, és az adásvevés a vertpénz szüke miatt csere által eszközöltetett. Ellenben Kálmán alatt a hazánkon át keletre vonult keresztadak gabona-, bor-, barom- s bőrért, sőt vászonért is nevezetes pénzmennyiséget hoztak nálunk forgásba.

A *kereskedésre vetett adó* még nem szolgált akadályul. István adója csekély volt és természetben szedeték; I. Béla pedig az elődei alatt elharapódzott zsarlásokat megszüntette és a kereskedők adóját kisebbitette; csak Kálmánt birta azután a kereskedők szembeszökő gazdagodása arra, hogy adójokat nagyobbítsa.

A *közlekedési eszközök* állapotáról emlékeink nem értesítenek; de azt tudjuk, hogy mindjárt kezdetben a folyamokon is üzetett a kereskedés; mert pl. a bakonybéli apátságnek két kikötő adója ajándékozott, u. m. a Rábafolyamon Árpás nevű, és a Dunán Komárom mellett.

A *külkereskedés* előmozdítására keveset tehettek első fejdelmeink; mert az új királyságnak belső elrendezése, a pogányság ellenébeni megszilárdítása és a királyválasztással karöltve járó párt-viszályok tevékenységüket lebilincseltek. Pusztá gyanítás tehát az is, hogy I. István által Konstantinápolyban épített szállodának (fogadónak) és Róma- meg Ravennában emelt épületeknek nem csak vallási vagy tudományos, hanem kereskedési czélja is volt légyen.

Elgondolható, milly roppant akadályokkal kellett a külkereskedésnek kezdetben megvívnia, de még is szembeszállott azokkal a zsidók és izmaeliták nyervágya, egyedül ők voltak e részben is munkások. Magukhoz ragadták a beltermékeket, e *kereskedés tárgyait*, u. m. gabonát, sőt, bort, barmot, nyers bőrt, mikért főképp Németország részéről leginkább vásznat kaptunk cserébe.

Irányát főképp Görögország felé vette kereskedésünk, bizonyossá teszik ezt a görög aranyok, mellyek már I. Béla idejében oly nagy számmal forogtak nálunk, hogy ezen király pénzeink értékét a görög aranyok szerint határozta meg. Kálmán alatt a keresztéseknek hazánkoni útutazása alkalmul szolgált nekünk a bolgár és görög városokkal sűrűbb közlekedésre, sőt mióta Piroška, László leánya, a görög császárnak neje lön, a magyar kereskedők kedvezéssel is fogadtattak a birodalmi városokban, hol részünkről a jelen és jövő században Zimony tette leggyakoribb látogatásait, és már ekkor gazdag város volt. Előmozdítá külkereskedésünket Dalmátországnak Kálmán általi elfoglalása is; mert azon haszonban, mellyek a tengeri városoknak Velencével folytatott kereskedéséből áradtak, a magyarok is részesültek.

Nevezetes még az *átviteli kereskedés*. Mióta a bolgárokat a görögök meghódították (1019. év), mióta a keresztényekké lett

*) Így hívják sok helyen azokat a dirib darab csemegéket, miket valaki a vendégég maradványaiból félre dug.

magyarok a nyugoteurópaiakkal kibékültek, Magyarország lön középpontja az éjszokról dél- és keletről nyugotfelé vonuló kereskedésnek, mely irányát majd a tartárjárásig tartotta meg. *As első áruszállítók szinte zsidók valának*, később aztán belföldi keresztények is vállalkoztak rá, végre a következő században maguk a külföldiek gondoskodtak róla, kiknek Esztergom volt nyug- és rakhelyök.

A 12-ik században (1114—1205 évig) gyarapítólag hatott *belkereskedésünkre* a külországokkal növekedő közlekedésünk és városainknak, tehát a piacoknak, szaporodása. *Vásárok* már minden városban tartattak, melyeken zsidó és izmaelita csereberélőkön kívül a német és olasz bevándoroltak is számosan elegyedtek a kereskedésbe. Legélénkebb vásárai voltak Esztergomnak, hová a külföldiek nagy számmal csődültek áruikkal. E városnak és dunai kikötőjének árumegállító joga is volt, melyet aztán III. Béla és Imre az ottani káptalannak ajándékoztak. E jog valóságos ostora vala minden kereskedésnek, azért jó, hogy e század alatt itthon még egyedül állott a maga nemében; szerinte köteles a kereskedő a feljogosított város határán átutazni, ott áruit tovább szállítási szabadság nélkül eladni, vagy ha ez megengedettnek, áruinak egy részét pl. 5—10—20 stb részét az árumegállító joggal bírónak átadni. Pest is birt kikötővel a Dunán és piacza a külföldiek által is gyakran látogatott.

Pénst most is keveset, és kivált csak apróbb ezüstöt verettek királyaink; mert a külkereskedés nagyobb mennyiségűt és főképp aranyat hozot nálunk forgásba.

Külkereskedésünk irányát Görögország felé most is megtartotta. Midőn II. István a görög császárnak hadat üzent, okul azt is hozta fel, hogy a branizovi lakosok a görög városokba utazó magyar kereskedőket kirabolták. Később pedig Manó császárnak cselszövénye, Magyarországból hűbéres tartományt alkotni, dugába dőlven, kedvezett ő a birodalmát látogató magyar kereskedőknek, hogy célja valósítását illy móddal is könnyítse. — Olaszhonnan csak az esztergomi lombardok érintkeztek közvetlenül, többi városaink csak a dalmaták által jöttek az olasz városokkal közlekedésbe; szerették is azután e tengeri városaink a magyar uralmat, mert kereskedésünk dús kamatoikat hajtott számukra; ellenben a velenceiek gyakran látogattak meg bennünket.

Külkereskedésünk cikkei a következők voltak: az olaszoktól nyertünk selymet, bársonyt s egyéb szöveteket, ruhaneműeket, velencei hires fehér és festett üveget, mi pedig cserébe adtunk érettök barmot, lovat, sőt, bőrt, menyét s egyéb drága prémekeket, minek következése lön, hogy a fényüzési cikkek s finom arany ékszerek használata divatossá vált gazdagaink közt. A német kereskedők áruinak, főleg a vászonnak Pozsony, Esztergom és Pest valának főpiacjai, melyeket kivált a bécsiek sűrűen látogattak, és innen már akkor is nagy számban hajtották a vágó marhát Ausztriába.

Noha a 13-ik században (1205—1301-ig) az összes ipart számos csapás sujtá, a *belkereskedés* mégis emelkedett, élénkebb és virágzóbb lett, kivált a tatárjárásig. Tagadhatlan ugyan, hogy több körülmény elfojtani látszott ezen iparágat. Így a *zsidók és izmaeliták* (most már szerezsenek) az országos adó bérlői, tehát kiváltságos zaklatók, a só-, gabona-, bőr- és rézzeli kereskedést majd egészen magukhoz ragadták, a vámterhet önkényesen fölemelték, ők határozták meg az áruk becsét, és így sok kereskedőt a piacról és a vásárokról elidegenítvén, a csődületet meggátolták; az illy visszaéléseket tiltó törvények pedig nem tartattak meg, sőt maga IV. Béla, az efféléknek határozott boszulója a tatárok közeledése hírére, a pápa engedelmével ismét a zsidók kezelésére bizta a közjvedelmeket. Továbbá az e korbéli királyok gyakrabban osztogattak már ugynevezett *vámszedési jogokat*, melyek Esztergomnak a mult században említett árumegállító jogához hasonlítottak, sőt illy vámszedést főleg Kun László idejében, a nagybirtoku nemesek is állítottak fel jószágaikon; a vámszedésnél nem volt tekintet arra, vajjon az áru belföldi vagy külországi kereskedő legyen-e, vajjon honi terméket vagy idegen árucikkeket szállít-e, az minden józan adóztatási alap nélkül rendszerint 5—10—20-ad részében meg-

fogyasztott. E zsarolásokat, melyeknek különösen az esztergomi olaszeredetű kalmárok ismételve ellenszegültek, eltilták a törvények III. Endre alatt, de nem tartattak meg. Ide járultak a királyok egyoldalú intézkedéseik, melyek, míg egyes városnak kedveztek, az összes kereskedésnek ártalmára voltak, pl. a pozsonyiaknak III. Endre által adott azon jog, hogy a németországi kereskedők áruit a város határában a Dunán csak a pozsonyi hajósok szállíthassák; vagy hogy a gölniczbányai piacon, és nem máshol, tartozzék a szomszéd vidék a szükségeseiket bevásárolni. De mind ezen és más mostoha körülmények közt is, hová tartozik a pénzveretésnek mondhatlan zavartsága, kiterjedtebb lön a belkereskedés. Ennek főbb okai voltak: a külbékének, rövid félbeszakasztások kivételével, tartóssága a tatárjárásig, a népesség szaporodása, a földmivelés és műiparnak főképp a régiebb jövevény németek általi tovább fejlesztése, a városiaknak, tehát a mesteremberek és kalmároknak, a királyok által osztott kedvezések, melyek közül, a már említettek és még alább más rovatok alatt felhozandókon kívül, idetartozik: az erdélyi német kereskedőknek a rendkívüli vámtehertől fölmentése és szabad sóhordással ellátása, Pozsonynak adott kiváltság, mely szerint e városban minden belföldi kalmárnak szabad kereskedés engedtetett, és azon különös kedvezés, mellyel utolsó Árpádunk ezen iparágat halmozta. Előnyére volt kereskedésünknek az *ébredező testületi szellem*: V. István idejében 24 szepesi város nemcsak kézművi, hanem kereskedési egyesületbe is állott. Pesten pedig hajóstársaság keletkezett. *Vásárok* már minden királyi várban tartattak, mások pedig újból ruháztattak fel vásárjoggal, mint Zágráb. A vásári adót most már pénzben szedették a királyok.

A belkereskedés cikkei szaporodtáról tudósítanak a vámoikat szabályozó oklevelek, melyekből csak a különös figyelmet érdemlő árukat jegyezzük föl, ilyenek: rabszolga, posztó, komló, ólom, ezüst, arany, vadállatbőr, viasz, méz, faggyu, drágabőr, skarlát, bársony, viza, vászon, len, kender stb.

Pénst, ezüstön kívül IV. Béla alatt réz is veretett, de ez nemcsak nem mozdítá elő a forgalmat, sőt azt módnélkül megnehezíté, mert a pengő pénz ugynevezett „kincstári nyereség“ fejében, főképp a pazar II. Endre alatt, évenként újjá veretett, tartalma meghamisított, és a régi jobb kényszerítő móddal beváltatott. Érintettük már miképp foglalkoztak e behajtással a zsidók és izmaeliták. Azonkívül egy márkányi ezüsből egyik pénzverdében 200, a másikban több vagy kevesebb dénár koholtatott, mi a számításban véghetlen zavarokat okozott. Innen származott, hogy már ez időben is minden nevezetesebb piacon gyakoroltaték a pénzváltási üzlet.

Virágzóbb belkereskedésünkkel arányban növekedett a *külkereskedés* is. Német és olasz gyarmatosaink kereskedési közlekedése régiebb hazájokkal mindig élénkebb lön; de a harmadfél százados igyekezet gyümölcseit egy csapással megsemmíté a tatárdulás (1241). Midőn azután hazánk e halálos bajából üdülni kezdett és a szorgalom ismét lábra kapott, külkereskedésünk még ténylegesebb irányt vön, azaz, kényszerítve voltak kalmáraink beltermékeinkkel a külföldi piacokat meglátogatni, és onnan a keresett idegen árukat hazánkba szállítani. Végre e század utolsó tizedeiben, honunk és Németország piacjai közt a rendes kereskedési forgalom ismét helyre állott, főképp, miután Kun László és III. Endre Ausztria és szomszéd tartományainak, különösen pedig Bécs és Regensburgnak kereskedőit, mindenemü visszaélések ellen oklevelileg biztosították volna. E század kereskedési forgalma élénkségéről méltó ítéletet hozhatunk, ha tekintetbe vesszük, hogy csak Esztergomban bécsi, regensburgi s egyéb bajor, szász, cseh, francia és velencei kalmárok fordultak meg.

Külkereskedésünk áru hasonlóképp valának a mult századéihoz, tőlünk leginkább só, bor, nyers és készített bőr meg réz vitetett ki; a külföldiek közül pedig a németek vásznat, posztót, a velenceiek selymet, bársonyt, üveget, a lengyelek és oroszok drága bőröket hoztak be.

Az áruközlekedés, mellynek utja nyugot és kelet közt majd két századon át Magyarországon vezetett keresztül, ez időben egészen más irányt vön, és hazánkat végképp elhagyta. A

velenceziek hajói mindig sűrűbben látogatták a Feketetengert, s így a szállítást czélszerűbben eszközölhették; azonfölül pedig midőn a tatárok hazánkat feldulva odahagyták, az utak nemcsak bártortalanok hanem járhatlanokká is lettek, mi által e kereskedés hasznaitól most végkép megfosztattunk.

Közgazdaszatunk emelcsoi.

1. A keresztény vallás. Ennek a magyarok közti terjesztése első királyainknak és főleg sz. Istvánnak érdeme. A vallás, bár magyar tanítók hiánya miatt csak lassanként, szelidíté őseink erkölcséit. Uralkodó hajlamuk fegyverrel szerezni birtokat, apránként elenyészett; s így tanyájokra szorulván, már csak unalomból is a marhatenyésztés és idővel a földmívelés után láttak. Továbbá a vallás kibékítette őseinket a külfölddel s fölvette hazánkat a keresztény országok társaságába. Gazdasági tekintetből azon jó hatása volt tehát a keresztény vallás terjesztésének, hogy hajlandóbbakká tette a magyarokat a békés életfoglalkozásokra, és a keresztény rabszolgáknak sorsát enyhítette, minthogy ezek az egyházi parancsok szerint kisebb nagyobb számmal felszabadítottván, többnyire földhöz ragadt állapotúak lettek. Ellenben káros befolyásnak tulajdonítandó, hogy terjesztése erőszakoltatván, az ősi vallásukhoz makacsul ragaszkodó szabad magyarok István, Endre és I. Béla idejében csapatostul és néha ártatlan gyermekeikkel együtt, mint István alatt a somogyiak, rabszolgaságra taszítottak.

2. Külföldi mesteremberek és földmiveseknek hazánkban letelepítése. Ilyenek nagyobb csoportokban sz. István, II. Géza, Imre és IV. Béla által hivattak be hazánkba. E gyarmatosítás az akkori idők szerint nagy jótétemény volt gazdaságunkra. Vegyük a dolgot így. A királyság kezdetén, de még később is, az ország rónavidéke csaknem merő közlegelő volt; nemcsak hogy szántott földet ritkábban lehetett látni, hanem még gazda nélküli földek is találkoztak; azonfölül ezen érczdús hazában bányák sem voltak elég számban nyitva, és ruhaneműek bármily drága áron sem valának szerezhetők; midőn tehát királyaink a szükségétől vezéreltetve különféle ajku idegeneket, de leginkább mégis németeket hazánkban letelepítettek, ez által a nemzeti vagyont szaporították; mert az illy jövevények miveltek azután a parlag földeket, bányákat is nyitottak, mesterségeket és kereskedést űztek s így meggazdagodtak, az ország kincstárának jó adófizetői lettek; mi több, jó példájokat sok benszülött is követte és ez által a földmívelés, műipar és kereskedés nálunk kétségkívül előmozdított. Csak abban hibáztak őseink, hogy ezen idegeneket maguktól egészen elszigetelték, így jó példájok sem hatott teljes mértékben, és köztünk mindig különvált s érdekeinkkel gyakran ellenségeskedésben levő néposztály maradtak.

3. Városoknak szabadságokkal ellátása. A városok a mesterségeknél és kereskedésnél lakhelyei. Az itt élő polgárok azt, mit a földmives természet, készpénzért megveszik vagy becserelelik, és így fogyasztják és feldolgozzák. Ezen intézkedés használt tehát a földmivesnek, mert szorgalma jutalmaztatott; a mesterembernek, mert a föld népétől nyers terméket kapott átalakításra; és a kereskedőnek, ki a két előbbinek termékeit körülhordozván, megkimélte őket, hogy egymásnak fölkeresése miatt fáradságos messzeutazásra vesztegessék az időt.

3. Vásárok elrendezése és szaporítása. Ott hol az eladó és vevő távol laknak egymástól, és hol az utak rossz karban léte és bártortalansága miatt gyakran különben sem kereshetik fel egymást, ott vásárok előmozdítják az ipart; mert azért természetünk, hogy a fölösleges nyereségen túladjunk; de e célunk elérésére a felhozott körülmények közt egyetlen mód a piac és vásár. Láttuk, hogy a királyok ezekről gondoskodtak. A vásárokoni csalás és lopott jószág árulása ellen intézkedtek, de rendeletök egyoldalú volt, mert majd lehetlenné tette az adásvevést. Olvastuk, hogy a zsidók a piaci árakat a maguk hasznára igyekeztek lenyomni, az által, hogy a kereskedők odacsődülését a vám önkényes fölemelésével meggátolták.

5. Tulajdonnak tolvajok rablók elleni biztosítása. Midőn őseink fegyveres portyázásai megszűntek, és a keresztény vallás fölvételére, rabszolgasággal fenyegetés mellett kényszerítették, de

később is, midőn a pártok a királyválasztásért harcoltak, és hazánk minduntalan jászok és tatár vándor népekkel gyarmatosított, e belzavarokban a lopás és rablás módfelett elhatalmazott; már pedig csak úgy van ingerünk természetén, ha fáradságunk gyümölcsét magunk aratjuk: azért királyaink, különösen sz. László és III. Béla igyekeztek mindenkinek igaz keresményét biztosítani és a szorgalomnak illy eskütt ellenségeit a kiirtásig üldözték, de törekvésöknek nem volt teljes fogadata.

Kerekgyártó Árpád.

(Folytatjuk.)

Island és népe.

Utijegyzetek.

Miles nyomán Dr. HEGEDÜS.

(Folytatás.)

Földünk felszínének egyenetlenségei között nevezetes szerepet foglalnak a tűzhányó hegyek, melyek rendszeresen kúp vagy czukorsüveg alakban, gyakran magányosan emelkednek több ezer lábnyi magasságban, s belsejükből időnként vizet, homokot, mázsányi köveket nagy messzeségre löknek ki gyomrukából, s néha mint valamely szétrobbant olvasztó kürtő repedéseiből, olvadt kövek s érczek keveréke lángoló folyamként ömlik ki belőlök. Az illy tűzár mindent, mihez érhet, végpusztulással fenyeget. — Island szigetén is több illy tűzhányó hegy van, ezek között méltán első hely illeti az óriási *Heklát*, melyre július 29-én sikerült feljutnom.

Hosszu volt az út, vállalatunk merész s így nem is kell mondanom, hogy már korán talpon, vagy igazabban nyeregben valánk. — Gyönyörű tiszta volt az idő, s a távolban setétlő Hekla gőzét már messziről láthatá kis csapatunk, midőn utnak indulánk.

Egynapi eleségről gondoskodánk, csutorám biztatólag kotyogott oldalomon, míg tarka koczkás skót köpenyemmel a hajnal friss szele játszadozott.

Két órányira valánk a hegy aljától, miért is a gyönyörű réteken, mezőségeken keresztül vigan ügettünk, majd hegyszorosba értünk, mellyen végig száz apró esésben csillogó patakcska zudult, s a vízében lubiczkoló néhány szárcsa és vadrucza közeledtünkre ijedve fölrebent, odahagyva a kedvenc elemet.

Utunk eleinte csak kevéssé volt lejtős, de mindinkább meredekké lön; félórai mászás után már csak majd jobbra majd balra kanyarogva lovagolhatánk fölfelé s midőn mintegy ezer lábnyi magasra jutottunk, már csak gyalog lehetett előre nyomulnunk.

Vezetőnk körbe kötö paripáinkat, ollyformán, hogy egyik ló kantárját a másik farkához illeszté, a melly helyzetben akár egész nap sétálhattak, de csak körben s messze épen nem távozhátának azon helytől hol el kelle őket hagynunk.

Előbbre hatolva setét láva folyamhoz értünk, melly 1845-ben ömlött, — s csak felületén volt megszikkadva és repedéseiből még folyton kénes gőz és füst szállott fel. — E folyamtól balra fővényhalmokon kelénk át, e fővény olly laza volt, hogy néha térdig is bele sülyedtünk, s én ki a hegymászás e nemét még meg nem szoktam, annyira kifáradtam, miszerint minden tíz lépésnyire pihennem kellett, hogy utamat folytathassam. — A mint fölebb jutánk, utunk javult, már kétezer lábnyira valánk a tenger színe fölött, de a növényzet még, bár gyérült, nem hagyott el egészen. — Gyönyörű volt a kilátás! a Jökull hólepte hegyeitől le az Atlantitenger kék tükréig korlátlanul kalandozhatott tekintetünk, de „előre!“ hangzott vezetőm ajkairól s isten veled hólepte bércek, mérhetlen sik tenger gyönyörű látványa, még utunk hosszú s még szebb lesz majd a kilátás a Hekla büszke ormáról.

Midőn 4000 lábnyi magasra jutottunk, ott értük az első havat, melly a folyton lerakódó szénportól *tiszta fekete volt*, mintha a természet rendje fel lett volna forgatva. — Már majd felértünk a hegy ormára, egyszerre ködbe borult, még pedig

olly sürübe, hogy a meredek hegyoldalon csak tapogatózva nyomulhattunk előre. — A barna láva mindinkább pirult, — a föld égett lábaink alatt s a meleg fuvallat kénygött, szétszagga- tott füstoszlopok rongyait hordott felénk, — mindegyikünk érzé, hogy az örök tűz közelében jár.

Egyszerre elkapták a szelek a kellemetlen ködöt s néhány lépésnyire óriási örvény tángott felénk. — Setét füst gomoly- gott száz helyen, — sárgaveres kén csillogó jegecekben s lejjebb szikrázó parázs fénylett, s a setét mélységben kétes pokolias félhomályt idézett el. — Mélysége körülbelül száz ötven láb, — átmérője ugyanannyi lehetett; — egyike volt ez azon torkola- toknak, mellyek 1845-ben alakultak.

Innen már csak veszélylyel hat- hatánk előre. A hegy északi oldala függőleges bércz- falként több ezer lábnyi mélységbe nyult e — olly mélyen, hogy a levetett kődarab esése fel nem hal- latszék, — jobb- ról eme torkolat, igazi pokoltorná- cza. — E kettő között kanyargott keskeny, meredek szédelgős ösvé- nyünk, mellyet még veszélyeseb- bé tőn a keletkező szél, gőzt- füstöt szórva szemünk közé. Hü ebem a vén Nero ösztön- szerűleg érezvén a veszély nagysá- gát, iszonyu vo- nitásra fakadtan egyszerre megsi- kamlott, s csak kevesbe mult, hogy a füstölgő torkolatba nem zuhant, hol pill- nat alatt hamuvá lesz minden élő lény.

Mire négy illy torkolat mellett elhaladánk, ösvé- nyünk tágult s félóra múlva a Hekla tetején va- lánk.

Derekan ki- fáradva a legkö- zelebbi lávadarabra leültem, — meleg volt, — a föld repedé- seiből kékes füst szállott fel, a vulkáni tűz tőszomszédságában valánk.

Nyugalom, s a hegy redőiben talált hó segélyével készített tejes puncs csakhamar visszaadá előbbi erőmet, s teljes odaen- gedéssel élvezhetém a nagyszerű, mondhatni páratlan kilátás gyönyöreit. — Nagyszerű földabroszként terült el Island szigete lábaink alatt, hatezer lábnyi magasban valánk. — Nyugaton s északnyugat felől hegyektől kerített zöld rétek terültek el, fe- héren csillogó folyamoktól szeldelve. — Északra s észak-keletre a havasok nem hegycsúcsok, hanem egész hólepte síkság gya- nánt csillogtak, itt-ott setéten zöldelő erdők bokrozta, — setét-

kék tavak szakíták félbe az egyszerű de magasztos látványt. — Emberek lakait, várromokat, csillogó tornyu városokat, fehérle- utakat hiába keresünk, a gőzgépek a vasuti mozdonyok zaja itt ismeretlen, — itt a természet egészen szűz állapotban terül a néző szeméi elé, menten minden igától, mi alá haszonleső fia, az ember, görnyité. — Dél felől messze, messze az Atlantitenger végtelen tükre ragyogott, s vagy tiz mérföldnyire a *West- manna* szigetek bazalt sziklái fénylének. — Az ég varázs tiszta- sága s a vulkáni ország sajátlagos jelleme a kilátást itt legnagyobb s legsajátságosabbá teszi.

Gyorsan mult az idő s alkonyodni kezdé, — én tehát a hegy ormát, melly nem annyira csucs mint inkább magas lapály, ösz-

szevissza baran- goltam, mig vagy száz lépésnyire nyugvó helyem- től a főtorkolat tángott előt- tünk. — Igen sza- bálytalan volt alakja; száz láb- nyi széles félne- gyed órányi hos- szu örvény, né- melly oldalai füg- gölegesek voltak, másokat hó le- pett, — a torko- latba leszállni ki- vánván, vezetőim- mel a hóra ültem, s egy kis lendület elég volt arra, hogy villámse- bességgel a négy- száz lábnyi mély- ségbe leszáncáz- zunk. Pár pill- nat alatt a torko- lat alján valánk; — leérve, ösze- vissza kőboroltuk e nevezetes ör- vényt majd kény- gőz fölé tartottuk kezünket, majd hó- és jégből ala- kult boltozatok alatt álltunk, — a torkolat alja, melly boltozat gyanánt az olvadt belsőt takarja, re- pedezett láva, — közepén egy ösz- szevissza repede- zett bazalt szikla hevert, mellyből szüntelen gőz öm-

lött ki. — A hőség által a hóból kiolvasztott boltozatban fris patakra akadtunk, mellyből csutoráinkat megtöltve, visszatérés- ről gondolkozánk. — Csak nagy ügygyelbajjal és sok veszély- lyel mászhattunk fel a torkolat laza kővületből álló oldalain. — Felérve megkerültük az egész torkolatot, — s egy nagy széles lávahasadékot átugorván, azon helyhez értünk, hol a hegycsu- csára először feljutottunk.

Néhány percznyi pihenés után visszafelé indulánk, — utunk sokkal gyorsabb s kevésbé veszélyes volt mint felfelé, a szél le- csendesült s a négy torkolat mellett elhalladánk minden borza- lom nélkül. — Mihez fel hat óra kellett, lefelé kettő elég volt.

(Vége következik.)

Layard Ágoston Henrik alsóházi tag az angol parlamentben. (Terjedelmes ismertetését lásd a „Pol. Ujd.” 21. 22-dik számaiban.)

A felsővidéki tótok vagyis az ugynevezett hornyákok házassági eljárásuk és szertartásuk Trencsín megyében.

A felsővidéki hornyák legény ritkán választ szive sugallata szerint feleséget; hanem vagy szülői akaratából, vagy csak azért házassodik, hogy legyen a ki dolgozni segítsen, süssön, főzzön neki, mosson reá, és ha lehetséges, hozzon is valamiképp a házhoz.

Ez előtt ha egy apának 4—6 fia volt, 15—19 éves korukig rendszeren mind megházasítá őket, hogy szaporodjanak a háznép dolgozó kezei.

Legelső házassági lépése a hornyák legénynek az, hogy szerző asszonyt keres magának, a ki aztán elmegy a leányos házhoz, s a mint Isten tudnia adta, eldicséri a legényt és szüleit a kiszemelt hajadon és ennek szülei előtt, kecségtetvén őket mindentéle jóval a miben azok házánál részesülni fog az a menyecske, a kit az a derék legény feleségül vesz.

Ha a szerző asszonyt leültetik, s kenyérral pálinkával megkínálják, ez jó eredménye az ő ékes szólásának, s azt jelenti, hogy jó helyütt kopogtat, oda fogják adni a leányt az ajánlott legénynek.

Tudtára esvén az ifjunak, hogyan fogadták az ő szószólóját, násznagyot szerez s ezzel és pár rokonának kíséretében elmegy vasárnap korán reggel a leányos házhoz, sorba kínálgatja a velehozott pálinkából a házbelieket, ott pedig kalácsot és turót tesznek a vendégek elé, falatozás és kortyolgatás közben a násznagy megkéri a leányt, mire a hajadon így szokott felelni: „Ha Isten és szüleim akarata, úgy történjék meg.“

Erre a legény és a leány jobb kezeikről gyűrűt huznak le és azokat egymásnak nyujtva, háromszor fordulnak meg a szobában; ennek végeztével a vőlegény menyasszonya kötényébe pénzt dob, ki azt a jelenlevő leányok egyikének ismét kötényébe dobja, ez viszont egy másikának és így tovább, míg végre ismét a menyasszony kötényébe kerül vissza, ki azt megtartja s bokrétát tűz vőlegénye kalapja mögé, azután a paphoz mennek, magokat bejelenteni. A kézfogástól egész a lakodalomig eljár a vőlegény menyasszonyához este; a menyasszony pedig kalácsot süt és jövendő férje házához küldi azon üzenettel, hogy a menyasszony leveleket küldött. Pár nappal pedig a lakodalom előtt a menyasszony egy asszonnyal a szomszéd falvakba jár köldülni.

Elérkezvén a menyekző napja, a vőfél a lakodalomhoz tartozó egyéneket meghívja és az egész gyülekezet a menyasszony házához megy, ott a menyasszony vőlegényének üngöt ajándékoz, mellyet az magára öltvén, a másikat, melly rajta volt, elviszik az asszonyok s a kamarában egy láda közé csipve, darabokra vagdalják, hogy férje felett uralkodjék az asszony. Ezután a menyasszony leveti felsőruháját és egy fertály alá teszi, hol addig hagyja, míg kívánja, hogy anya ne legyen. Ezután ünnepelesen felöltöztvén és egy üveg-gyöngyökkel s pántlikákkal felcífrázott pártát fejére tűztvén a menyasszonynak, a templomba megy a násznép. De ezen menetet is megelőzi egy babonás szertartás; ugyanis az asszonyok egy hordó-abrincson háromszor bujtatják keresztül a menyasszonyt hogy könnyen szálljon. Azután a vőlegénnyel együtt az udvarra állnak, hol a násznagy összekevervén mindennemű gabonát, azzal háromszor meghinti őket; azután pedig egy fenyőfaágat vízbe márt s ezzel is háromszor locsolja meg.

Midőn az esküvőhez mennek, a vőfél kötelessége a menyasszonnyra vigyázni; azonban az esküvő után azonnal haza szokik a menyasszony, melly szokásért szedőre vonja a násznép a vőfelt, hogy hová tevé a fűrt, ő pedig egy kerek kalácsot elővesz mondván, hogy ezzel az utlevéllel mindenütt megtalálja őt. Ezután a násznép kocsmába megy, honnan csak estefelé tér vissza a menyasszony szüleihez, a hol nagy vacsorával várnak rájuk, melly vacsorához a rokonok kalácsot és gabonát küldöttek. Vacsoránál az új pár nem ül asztalhoz, hanem a kamarában egy hét ételből összekevert ételt adnak nekik, hogy hét évig ne legyenek gyermekeik. Vacsora után a vőlegény házához mennek, hol a menyasszony a házbelieknek ajándékokat ad, és pedig minden férfinak üngöt, az asszonyoknak himzett kendőt, mellyel fejüket beburkolják, a leányok kalácsot és szalagokat kapnak. Itt ismét kalács és pálinka járja. Végre kamarába vezetik az új házaspárt, hol a násznagy és vőfél együtt bontják ki a menyasszony haját. Ezen szertartás alatt a násznagy ujjai között tartott két megjegyzett égő gyertyával világít. Egyik a vőlegényé, másik a menyasszonyé. Kívül a lányok danolnak. Midőn a menyasszony haja szét van bontva, a násznagy az égő gyertyákkal futni kezd, a mellyik új házasság gyertyája hamarabb esik ki a násznagy ujjai közül, az hal meg előbb. Ezután a menyasszony férje jobb lábáról, ez meg nője bal lábáról huzza le a bőcskört és magára hagyatja a házaspár; csak a kamra ajtaja elé hányanak fát, hogy a fiatal nőnek, mihelyt felkel, dolga legyen. Évvel jobbra vége szokott lenni a lakodalomnak s csak nyolcz nap múlva gyülekeznek össze a násznép a menyasszony szüleinél ebédré. A fiatal nő eleinte férje asztaláról mit sem eszik, hanem magával hoz egy láda kalácsot s azzal él. Hol zene mellett végzik a lakodalmat, ott jobbra egy bohóc forma egyén (szvat) is szerepel, kinek feladata, mindenféle tréfát űzni, a mit lehet ellopni és a menyasszony jövendő szobájáról a vakolatot leérvni, hogy mindjárt legyen neki mit tapasztani, meszelni. Tehetős gazdáknál a lakodalom három napig is tart. — A menyasszony hozománya tehénből, lúdából és ruhából áll.

Ordódi István Károly.

Vidéki hírek.

Szent-Lőrincz. (Eredeti levél.) A jövő félévre beküldvén az előfizetést, azon erényt sem mellőzhetem el, miként halad nálunk magasb fokra az olvasás kedve, s miként megy lépcsőnként magasabb fokra a világszűrés, 5—6 év óta mennyivel látunk tul az orrunknál. Örömtelven szemlélem azon hozzám közeledőket, kik között vannak olyak is, a kik ezek előtt gunnyal illették az olvasni szeretőket, ezt mondva: „talán pap akarsz lenni?“ s ime most a társaságunkban áll, olly kedvence lett az olvasás.

Mint hogy, hála az égnek! nálunk fáradhatatlanul munkás a pór-nép, a szorgos munka miatt leginkább vasárnap nagyobb társaság jön össze, mert még előtte való napokban megkérdezik, kinél lesz olvasva az ujság? A kinek pedig szerencséje nem lett, az magával viszi a munkára, vagy mentiben vagy fölöstököm alkalmával egyik kezében a kenyér, másikban az ujság. Azon koros emberek is, kiknek eddigi társaságuk vagy rágalom, vagy gunyolódás volt a tárgyuk, most hozzánk simulva kérdezik: „mi az ujság?“ Ezeknek azután körülmenyesen elbeszéljük, a mint magunk is fölfogtuk. Mint hogy én is csak annyi áldásban részesültem a nevelésnek, hogy az a-b-c-és iskolát tanulhattam, azért bocsanatot kérek, ha magamat tisztán nem fejezhetem ki.

Ezzel maradok alázatos tisztelője a szerkesztőségnek. Tolnamegyében Szent-Lőrinczen, utolsó posta Nagy-Dorog, június 17-én 1855.

Bagó István.

Iskolai mozgalmak.

x* Ref. hittudományi osztály Pesten. A magas kormány megengedni méltóztatott, hogy Pesten reform. hittudományi tanosztály állítsassék, és mindazon segédpénzek, mellyek 1848 előtt a Pesten tervezett prot. egyetemre gyűjtettek, e célra fordíttassanak, sőt a kecskeméti tanintézet is ide áttétethessék.

x* A magyarországi népiskolákra nézve pedig az lőn megrendelve felsőbb helyen, hogy a városokban az eddigelé három osztályu népiskolák negyedik osztályljal szaporíttassanak.

x* A budai nyári lakok között már nemcsak a Svábhegyen van iskola, hanem a Zugligetben is keletkezett egy, s jelenleg mintegy 20 tanítvánnyal foglalkozik a derék vállalkozó.

Vidéki színészeket érdeklő felhívások.

— (Pécsre) Egy lépéssel ismét tágasabb tér nyílt a magyar színészet gyakorlatának s működésének, ugyanis: a pécsi színház, melly huzamosb idő óta, télen át, a magyar színészet előtt zárva volt, több honfi keblü magas pártfogó közbenjárása mellet szerencsés valék a jövő téli szakra megnyerhetni, mit azon tekintetből tudatok a vidéki színész személyzettel, hogy miután már szinte teljes számú társulatom kiegészítésénél még egy drámai szende színész, s egy népszimű énekes hiányzik; kik magukat a vidéki színészet köréből képeseknek érzik, olly művelt közönség előtt mint a pécsi, kielégítőleg működhetni, igényeikkel ellátott tudósításokat küldjék vagy hozzám egyenesen B.-Füredre f. é. augusztus 20-áig vagy azontul Pestre Gózon Antal ügynökömhöz. — A szini évszak kezdete f. é. oct. 1-ő napja s tart 1856-ik év virágvasárnapjáig.

B.-Füreden július 5-én 1855. Latabár Endre, színigazgató.

— (Szabadkára) Szerencsés lévén a jövő téli szakra a szabadkai színház megnyerni, ezennel fölszólítom a vidéki mindkétnemű, drámai és operai szini tehetségeket, hogy kinek kedve s akarata van hozzám szerződni, vagy egyenesen hozzám Aradra, vagy Gózon Antal ügynökömhöz Pestre intézett levélben nyilatkoztassák ki szándékjokat s igényeiket f. é. szeptember 1-ő napjáig. A szini évszak f. é. october 1-én kezdődik, s tart 1856-ki virágvasárnapig.

Aradon július 2-án 1855.

Havi Mihály, színigazgató.

Egyveleg.

Lajos Napoleon mint könyvvizsgáló. Nem rég a párisi operaházban „Siciziliai vecsernye“ czimű új daljáték került színpadra. Adatás előtt a rendőri hivatalnok hivatalosan megolvastván az új darab szövegét, azt veszedelmesnek s nem adhatónak nyilatkoztatta. Följebb terjesztvén az ügy, az államtitkár olvasá el a veszedelmes könyvecskét, s azt mondta róla, hogy „aggodalmas.“ Végre a császár tudtára esvén a baj, ő maga végig olvasta az aggodalmas tartalmat, s nemcsak megengedte a daljáték adatását, hanem maga is megjelent szép nevével, a bájos Eugénia császárnéval az első előadáson. Az új opera is tetszett, de az is tetszett ám, hogy ő Felsőge illetéknépen gyakorlá a könyvvizsgálatot.

Kövült tojás. Egy természetbúvár tudós hazánkfiát aziránt kérdezték e napokban vidékről, megkapta-e azt a kövült tojást, mellyet küldtek neki? Ő ugyan kételkedik, hogy illyesmi lehetne, de mégis utána látott, majd megírjuk, hogy minő, ha megtalálja.

Aratás és cseplés.

D...S LAJOSTÓL

Megadta Isten érnünk, hogy a szántóvető becsületes hazafiak egy évi nehéz fáradozásuk kiérdemlett bérét, sokszoros izzadásuk árát, szorgalmok, iparkodásuk gyümölcsét megérve lássák, halomra gyűjtsék.

Itt az aratás.

Hol őszkor hosszú rendben egymás mellett elnyuló fekete barázdák közé Istenben vetett jó reménység fejében gabonája legszebbikét pergeté szét a szorgos földmives, — hol tavaszkor a reménység köntösébe öltözve, mint egy zöld tenger hullámzóttak a felserdült vetések, suhogó palástjokban rejtegetve a vidám pitypalattyot, s dallos pacstírtát, — hol pár hét előtt arany kalászkok lecsüggesztett fővel lengedeztek, mintha sejtették volna, hogy közelg az óra, mellyben sarlóval, kaszával jön ellenök az ember s le fogja vágni, hogy földalatti verembe tehesse épen úgy, mint őt a halál: ott most hegyes, szurós tarlón vaskos kévék hevernek, vagy kereszttek emelkednek, mintegy hálaoltárul annak, a ki, mielőtt a keresztfán meghalt mindnyájunkért, így tanított imádkozni: „Add meg a mi mindennapi kenyérünket“, szóval itt az aratás.

Az aratás minden évben előkerülő áldomásünnep, mellyen isten a földmives poharába áldást tölt. Azért olly vidám az arató, mint semmi más munkás, azért végzi e nehéz munkáját folytonos vidám dallás közben, mert reggeltől estig Isten áldását forgat kezében, mindennapi kenyérnek valót gyűjt halomba magának s felebarátainak egy egész évi táplálékul.

Tagadhatlan, hogy egész esztendő folytan egyik legfontosabb dologidő me-

zei gazdára nézve az aratás. Ha aratáskor nincs elegendő munkás kéz, melly a termést helyekorán összetakarítsa, jön a szél s kiveri a tulérett magot az összeaszott kalászból, vagy jön az eső, s renden vagy marokban csiráztatja ki az évi termést, mellyhez a gazda egész évi reményét kötötte. Siet tehát minden ember, hogy kévéit minél előbb asztagba, vagy csűr alá rakja.

Nyomban követi az aratást a *hordás*, és ezen munka bevégeztével mindennapivá lesz a gazda ajkain e sohaj: „Uram! védelmezd fáradságom gyümölcsét a tüzvészttől“; mert nincs, nem is lehet addig nyugta a szántóvetőnek, míg gabonáját vagy magtárban, vagy földalatti vermekben nem látja, a mihez csak nyomtatás és cseplés által juthat. A nyomtatás, cseplés idejét bátran oda állíthatjuk az aratás mellé, mert a hordás csak hid, melly egyiktől a másikhoz vezet.

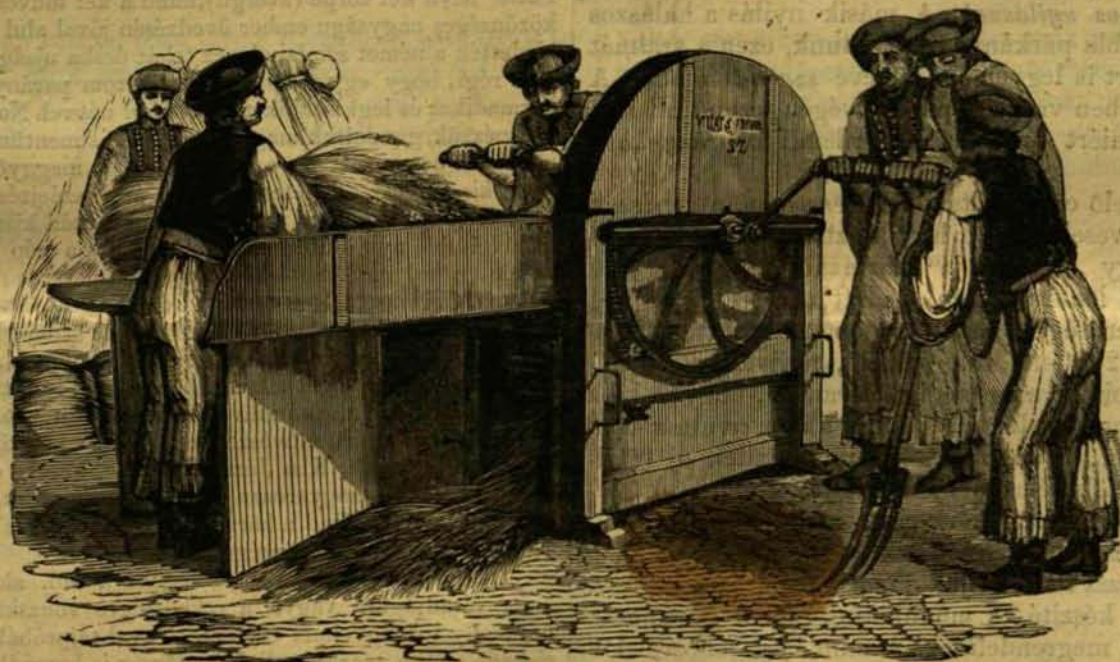
Már a múlt években is, de kivált az idén nagyon sürűen hallatszék az a panasz, hogy nehéz vagy épen nem lehet dolog idejében munkást kapni, s ha végre akad, ollyan árt kérnek sokan, hogy egy napi munkabérből egész héten megélhessenek. Pár nap előtt hallottuk egy tiszavidéki gazdaembertől, hogy az idén öt-hattal alább szállott, azaz drágább lett az arató rész, s a gazda kénytelen volt megadni a mit kértek, mert nem hagyhatja gabonáját, hogy lábon rothadjon, vagy ott rázza ki a szél.

Mi épen nem tartozunk azok közé, kik a napszámostól sajnálnák megérdemlett munkabérét, — ezt jó ember nem is te-

heti — de azok közé igenis számíthat bennünket az olvasó, kik sajnálnak minden kenyérmorzsát, minden buzaszemét, melly kárba megy, vagy veszélynek van kitéve; mert valamint minden legkisebb madárka számára teremtett a jó Isten magot, mellylyel táplálkozzék: úgy minden falat kenyér számára rendelt embert, a ki azt felemészse, s ha valahol kenyérnek való gabonában történik pusztulás, többnyire megkoplalják azt, ha ott helyben nem is, de az ország vagy világ valamelyik részének szűkölködő szegényei; azért helyesen cselekesznek, kik arra tanítják gyermekeiket, hogy „a kenyeret eldobni vagy reálépni véték.“ Hogy ne volna véték azt az Isten áldását sárba dobni, lábbal tapodni, mellylyel valamelyik testvérünk, felebarátunk éhségét enyhítette volna!

Visszatérve a szorgalmas munkásokra, ime bemutatunk olvasóinknak egyet, melly sem enni nem kér, sem részt, napszámot nem kíván, s még is naponta 6, mondhat ember dolgát végzi, s nem valami Isten csudája, hanem *Vidaes István késsítette cseplőgép*, mellyet im e cikk közé nyomattunk lerajzolva. Ismerkedjünk meg e géppel közelebbről.

Ha valaki azt mondaná, hogy miképen lehet ez *cseplőgép*, holott sem rajta, sem a körül levő emberek kezében nincs *csep*, sem *hadaró*; annak azt feleljük, hogy nem is a hadaróról, hanem azért nevezzük *cseplőgépnek*, mert a *cseplő* munkáját végzi; még pedig 6 ember erővel 12 *cseplőt*. Ez pedig mostani munkás-szűk időben valami.

Kézi cseplőgép.

A gépeknél rendszeren azt tapasztalja a szemlélődő, hogy nem úgy dolgoznak mint az ember, hanem sokkal több munkát bírnak és végeznek ugyanannyi idő alatt.

Azt tudjuk, hogy a közönséges csepléshez szükséges mindenek előtt jó tágas szérű, mellynek talaját ahhoz való gyaluval vagy kapával tisztára kell faragni, vízzel locsolni vagy sulykozni, hogy kemény legyen, azután 4—6 sorban végig terítik rajta a szétbontott kévéket, a sorokat végig püfölik a cseplők, megfordítják, ismét megverik, azután kirázzák, zsupkévébe kötik vagy a szalmakazalra viszik, a szemet pedig időnként összetologatják garmadába. Hát a nyomtatáshoz, ahhoz még több hely kell, mert e munkánál több kereszt gabona kévéit rakják széles kerek csoportba kalászaival felfelé fordítva, azután rávezetik a lovakat, körüljártatják vagy két óráig, a melly idő alatt jó izűen falatoznak a legszebb kalászkökből, s egyéb természeti szükségöket is végzik az ágyás közé, mellyet annak idejében megforgatnak a *rillások*, s háromszori megjártás után kirázzák, felvágják a törekes, polyvás magot a nagyfogu gereblyével, ha pedig hirtelen eső keletkezik, bezzeg van dolog, míg dombosra hányják össze a szétgázolt ágyást, összeseprik, taszigálják alája a szemet, s ponyvával, gyékényekkel, zsuppal, a mint lehet befedik, és mégis megesik néha, hogy a huza-mosabb eső átjárja a gyékényt, ponyvát, s szépen kicsiráztatja még polyvája között a szép tiszta buzát, a mellyből azután nincsen asszony, a ki kalácsot vagy rétest tudna sütni.

Ezen ismert dolgok felemlegetése után térjünk közelebb a *cseplőgép*hez, s vegyük szemre, mint foglalatostkodik vele az a 6 atyafi, a kiknek dicséretére jegyezzük meg, hogy egynek sincs a szájában *pipa*.

A kézi *cseplőgép*et azért nevezik így, mert nem gőz vagy ló, hanem ember hajtja, a mint a képen látható. Azt is látjuk a

képen, hogy egy felől egy, más felől két ember hajtja, de emezek hibásan állottak össze, mert nem egymás mellett, hanem szemközt kell dolgozniok, úgy, hogy mikor az egyik huzza, a másik taszitsa a kallantyut, s lehet, hogy az a villás ember épen ezt megmondani ment hozzájuk, mert neki sem ott a helye, a hol ácsorog, hanem emerrébb a másik oldal felé s az a kötelessége, hogy ott a tábla alól hányja odább és rázogassa ki azt a szalmát, melyet a gép alsó részén látunk kijönni. Ezt az atyafit különben is aligha fel nem kell váltanunk, mert gondatlan nap-szamos lehet az, a ki ilyen munkához szénásvilla helyett ganéjhányót hoz.

Két egymástól elválasztható s csupán kapcsokkal összekasztott részből áll a kézi cséplő gép. Egyik és főrésze az a felfelé domboruló, melyre fön Vidats neve van írva, alább pedig a főkerek látszik. Ez tulajdonképen maga a gép. Másik rész egy jókora széles tábla jobbról felfelé emelkedő párkánnyal. — Ezt kapcsokkal akasztják a géphez, s arra való, hogy legyen mire rakni a cséplési való gabonát.

Három főnyílása van e cséplőgépnek. Egyiket a tábla párkánya miatt nem láthatjuk, de eltalálhatja az olvasó, ha megmondjuk, hogy az az ember, ki egy nyaláb gabonát tart karján, a kalászos végét egyenesen e nyílásnak tartja, s bizonyosan bele dugja, mert azért állították oda, hogy azt a gabonát, melyet kévekben melléje hordnak, s pajtása szétbontva a táblára eléje rak, ökemeszépen bedugdossa abba a nyílásba, melyet mi ezen elnevezünk *kalászos nyílásnak*. A másik nyílás a kalászos alatt van, melyet a tábla párkánya alatt látunk, ezen a szalmát szórja ki a gép, a miért is legyen az ő neve *szalmás nyílás*. A harmadik ezzel átellenben van a gép tulsó végén, ezen hull ki a kicséplett gabona, a miért busásan megérdemli az *arany-kapu* nevet.

Sok vitát idézett elő e gép feltalálója *Hensmann*, a gépészek és tudományos földmivesek között. Egyik azt mondta, hogy „jó biz a“ másik azt, hogy „dehogó jó“ harmadik meg azt, hogy „így meg amugy jobb lenne“; a gép ez alatt mindenféle terjedt de legnagyobb népszerűsége kapott a gépek hazájában *Angliában*, a hol eddigelé 2000-nél több elkel, nyilvános tanúságául annak, hogy „jó biz a“ még pedig olyan jó, hogy aligha van nálánál jobb, mert ha lenne, inkább ahhoz nyulnának a gyakorlati élet emberei, az angolok. — Mint minden új találmányt, úgy e gépet is többféleképp módosították a gépészek, saját belátásuk s azon körülmények szerint, melyek közé számdekoznak műveteket bocsátani.

Azt mellynek rajzát itt közöljük *Vidats Istrán* ismert nevű jeles gépész hazánkfia készíté, s mondhatjuk, hogy ugyancsak sürüen érik egymást a megrendelések. A mint látja az olvasó, 6 ember kell hozzá, három a kereket hajtja, egy a gabonakevéket hordja, egy berakja a gabonát, egy meg a szalmát rázogatja ki s odább hányja a géptől. Ennyi erővel pedig végzik azt a munkát, a mellyhez 12 markos cséplő kellene, tehát fele erővel ugyanannyi dolgot.

E munkanyeréshez járulnak még a következő hasznok: a) Az a kevés gabona, melly nyomtatás vagy közönséges cséplés utján adna 100 véka tiszta magot, cséplőgép utján ad 10—15 vékával többet, a mi a gép pontos működése mellett onnan is magyarázható, hogy a gép nem *essik* mint a nyomtató lovak, nem is tapodja a földbe a magot, sem nem érheti ágyásban az eső stb. b) nem kell neki nagy szérü vagy pajta, hanem kis fészerben is megférnek vele a munkások, s ott lehet felállítani a hol a gazdának legkényelmesebben esik, s legkönnyebben adhat helyet. c) Akkor veszi elő a gazda, mikor legjobban ráér, s akkor hagyja el a munkát, mikor akarja, úgy hogy akár minden gabonáját *esős* időben csépelheti el, midőn más külső munkát nem végezhetne. d) A ki hamar akarja gabonáját eltenni, e géppel ugyanannyi emberrel felényi idő alatt érheti célját, mint közönséges cséplés vagy nyomtatás által; tehát szükség esetében gyorsan lehet kenyérnekvaló gabonához jutni. e) olyan embereket is lehet hozzáállítani, a kik közönséges csépléshez vagy nyomtatáshoz nem értenek. f) Végre pedig olyan nagy kamatot hajt, hogy két év alatt igen könnyen kifizeti magát, a mit könnyű kiszámítani ha megmondjuk, hogy egy gép ára 225

pft. Ezt tudva könnyű eltalálni, hogy mennyi idő alatt keresheti meg a gép saját árát, ha felvetjük, hogy mit ér 6 cséplőnek — például — egy hónapi *része*.

Tárogató.

x* *Garay János* elhunyt koszorus költőnk „összes költeményei“ mellyeknek diszes megjelenését nem érheté meg a szép lelkü és szép tollu hazafi, annyira elkeltek, hogy Pesten csupán *Edelmann* váciutczai könyvkereskedésében van még 15—20 példány, s hiteles tudomásunk szerint vidéken sehol sem kaphatók, valamint az özvegnél sem. Dicséretére legyen mondva *Edelmannnak*, hogy bár néhány példány, mondhatnirikasággá vált, a mennyiben nem hamar remélhető e könyv második kiadási, csak a régi bolti áron 7 pfton árulja a birtokában levő példányokat.

x* A pestvárosi Rókus-kórházban mult hó folytán 9-czel csökkent az elmebetegnek száma, melly f. hóban 21-re megy.

x* *Temesvárott* a hus ára július hónapra 10 krban állapították meg. Kár hogy még nem kész a szeged-temesvári vasutvonal, mert akkor valamivel olcsóbb húst ehetnének Pesten, a mennyiben egy mázsa szállítása aligha kerülne 5 pftba.

x* Pesten néhány nap óta nagy a hőség. Fogy a fagyalt és a színházi közönség.

x* A színházról lévén szó, eszünkbe jutott, hogy a pesti és budai arenában (nyári szinkör) egy budakeszi hazánkfia mutatá be nem annyira művészetét, mint az ő saját személyének parányiságát. Működött t. i. a budapesti német szinpadokon már több ízben „*Jean Piccolo*“ és „*Jean Petit*“ nevű két törpe (zvergli), mind a két művész husz éven fölül, s egy közönséges nagyságu ember övedzésén jóval alul áll. Ezeket már sokszor hirdették a német szinlapok, ez tehát ócska ujság volna; hanem az még nem régi, hogy egy szép reggelen három parányi művészt hirdetnek, a harmadikat és legkisebbiket *Kiss Józsi* névvel. No ezt a ritka hazafit csak megnézzük, gondoltuk magunkban, s el is mentünk a pesti Jeruzsálembe, mellynek besorozott neve *Terézváros*, s meggyőződénk, hogy a budakeszi kis művész tökéletesen bírja a sváb szőjejtést és hires zvergli válhatik belőle, ha nagyobbra nem nő. Előadás után kissé meghökkentünk; mert az aréna felé nyuló utcának elejét elállta a nép és sok gyermek futott befelé, a hol egy hintó körül perezről perczeze nagyobbodott a reménydús apró közönség. Végre kis vártatva lovai közé csapkod a liberias kocsis, a kocsi kitele robog, az apró csürhe szilaj visítással vágatva utána iramlik, s a mint hozzánk közeledék a nyilt hintó, egy tisztességes uri embert és asszonyságot láttunk benne ülni, közöttük, mint a csirkek anyjok körül, a három apró művész csinosan ültözve. *Jean Piccolo* és *Jean Petit*, mint világhírű művészekhez, illik fényes köcsögkalapot és ragyogó *fatermördert* viselt, *Kiss Józsinak* pedig, ki még csak imént lépte át az aréna küszöbét, magyarosan balfülrre csapott buga kalapja, s lefordított inggallérja volt. Mind a hárman úgy mosolyogtak felénk, mint a kik meg vannak elégedve a közönséggel.

x* *Rekedtség*. Nem rég Párisban a tud. akademiának dr. *Mandl* a hang fáradságára vagyis a rekedtségre vonatkozó emlékiratot nyujtott be, melly sok figyelmet ébreszte. Taval tejpróbáló gépet találtak fel Párisban, s most már a berlini rendőrség is használ illyet; de megjárának a prima donnák és primus donok, ha valakinek sikerülne olyan gépet feltalálni, a mellyel a rekedtséget lehetne próbára tenni. Jaj be szörnyű lenne!

Előfizetési felhívás.

Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok másod félévi folyamára,

azaz

6 hónapra (július—december.)

Előfizetési díj mind a két egymást kiegészítő néplapra

csupán 3 ft pengő.

A pénzes levelek bérmentes küldése valamint a czim, utolsó posta és lakhely pontos feljegyzése kéretik. — Felszólítjuk egyszersmind t. cz. előfizetőinket, miszerint az előfizetési öszleteket egyenest alulirt kiadóhivatalunkhoz, és idejekorán beküldeni sziveskedjenek, az illykép jókor előfizetett példányok szétküldése iránt semmi hátramaradás sem történhetvén.

A „Vasárnapi Ujság“ és „Politikai Ujdonságok“
kiadó-hivatala (Pest, egyetem-utca 4. sz.)

Felelős szerkesztő: **Pákh Albert.**